Муковіз Олексій Павлович
канд. пед. наук.
старший викладач
кафедри теорії початкового навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В статті розглядається самостійна робота студентів як організаційна форма в вищих навчальних закладах.

В статье рассматривается самостоятельная работа студентов как организационная форма в высших учебных заведениях.

In the article independent work of students as organizational form is examined in higher educational establishments.

Сучасна освіта нашої держави спрямована на входження в Європейський освітній простір. Насьогодні у 58-ми вищих навчальних закладах України проходить експеримент по впровадженню кредитно-модульної системи організації навчального процесу (наказ МОН України від 23.01.2004 р. № 48). Внаслідок цього висуваються нові вимоги до організації навчання, зокрема значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами. Тому основним завданням навчально-методичної діяльності викладача стає не репродуктивне викладання набору готових знань та фактів з відповідної галузі, а організація активної самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів – це важливий фактор засвоєння навчального матеріалу, про що свідчать психолого-педагогічні дослідження

А.М. Алексюка, Ю.К. Бабанського, В.І. Бондаря, Б.П. Єсіпова, Л.В. Жарової, О.Г. Мороза, П.І. Підкасистого, В.А. Козакова, М.М. Скаткіна та ін.

Метою самостійної роботи є формування самостійності студента, його вмінь, знань та навичок, що здійснюється опосередковано через зміст і методи всіх видів учбових занять.

Самостійна робота – це робота студентів, яка планується та виконується по завданню при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Самостійна робота студентів необхідна не тільки для оволодіння певною дисципліною, але й для формування вмінь самостійної роботи взагалі, в учбовій, науковій, професійній діяльності, здібності приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації і т.д.

Незалежно від спеціалізації і характеру роботи, будь-який починаючий спеціаліст повинен мати фундаментальні знання, професійні вміння і навички діяльності свого профілю, досвід творчої і досвідної діяльності по вирішенню нових проблем, досвідом соціально-оціночної діяльності. Дві останні складові освіти формуються як раз в процесі самостійної роботи студентів.

Вища школа відрізняється від середньої спеціалізацією, але головним чином – методологією учбової роботи і ступенем самостійності навчання. Викладач лише організовує пізнавальну діяльність студентів. Студент сам здійснює пізнання. Самостійна робота вирішує задачі всіх видів навчальної діяльності. Ніякі знання, якщо вони не підкріпленні самостійною роботою, не можуть стати справжнім надбанням людини. Крім того, самостійна робота має виховне значення: вона формує самостійність не тільки як сукупність вмінь та навичок, але й як рису характеру, яка грає суттєву роль у структурі особистості сучасного спеціаліста вищої кваліфікації. Самостійна робота студентів повинна систематично контролюватися викладачем. Основою для самостійної роботи служить науково-теоретичний курс, комплекс отриманих студентами знань. При розподілу завдань студенти отримують інструкції по їх виконанню, методичні вказівки, посібники, перелік необхідної літератури.

Потенційні можливості людини можуть в повній мірі проявитися і реалізуватися лише при раціональній самоорганізації учбової діяльності. При цьому потрібно мати на увазі, що здатність до самостійної учбової діяльності не має безпосереднього зв'язку з рівнем розвитку окремих пізнавальних процесів чи мотиваційних потреб і не може бути пояснена ними.

Співвідношення часу, який відводиться на аудиторну і самостійну роботу, в усьому світі складає 1/3.5. Таке співвідношення базується на великому дидактичному потенціалі цього виду навчальної діяльності студентів. Самостійна робота сприяє:

- поглибленню і розширенню знань;
- формування інтересу до пізнавальної діяльності;
- оволодінню прийомами процесу пізнання;
- розвитку пізнавальних здібностей.

Тому вона стає головним резервом підвищення ефективності підготовки спеціалістів.

У вищому навчальному закладі існують різні види самостійної роботи – підготовка до лекцій, семінарів, лабораторних робіт, заліків, іспитів, виконання рефератів, завдань, курсових робіт і проектів, а на заключному етапі – виконання дипломного проекту [4, с. 65 − 69].

Але поряд з цим у педагогічній науці існують різні класифікації самостійних робіт, в основу яких покладені різні чинники (рис. 1):

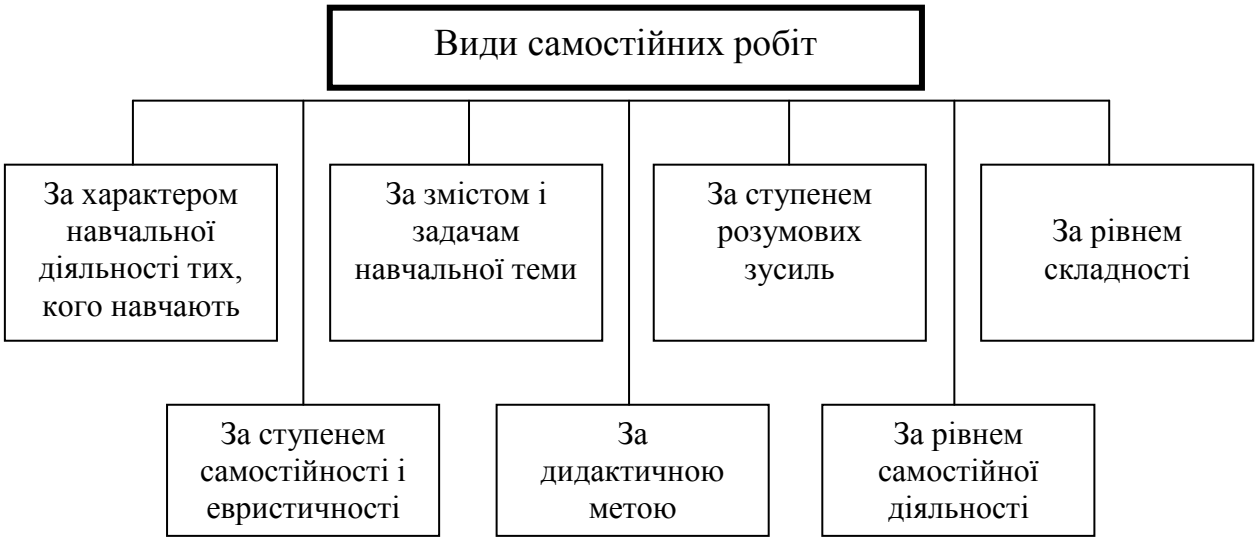

Рис. 1. Класифікація видів самостійних робіт за А.Т. Ашеровим, В.Г. Логвіненко [1, с. 51]

Так, дослідниця Л.В. Жарова [2, с. 25] виділяє такі види самостійної роботи: робота з підручником; вправи; робота з картою; заповнення таблиць; вирішення задач; творчість; доповідь; лабораторна робота; самостійна робота на основі спостереження.

У дидактиці вищої школи склався ще такий підхід до класифікації самостійних робіт. Наприклад І.І. Малкін [3, с. 2 − 6] кожен вид самостійної роботи визначає характер пізнавальної діяльності студентів, будучи зумовленим її структурою. Звідси ступінь самостійності і творчості студента при виконанні роботи. Враховуючи цю обставину, він пропонує таку класифікацію самостійної роботи студентів:

1. Самостійні роботи репродуктивного типу: а) відтворювальні; б) тренувальні; в) оглядові; г) перевірні.

2. Самостійні роботи пізнавально-пошукового типу: а) підготовчі; б) констатуючі; в) експериментально-пошукові; г) логічно-пошукові.

3. Самостійні роботи творчого типу: а) наочно-образні; б) науково-творчі; в) конструктивно-технічні.

4. Самостійні роботи пізнавально-практичного типу: а) навчально-практичні; б) суспільно-практичні.

Така класифікація самостійної роботи автором не повною мірою реалізує початковий принцип структурної діяльності: так, підготовчі і констатувальні види самостійних робіт він виділяє тільки в другому типі, тоді як вони певною мірою можуть бути віднесені до всіх типів самостійних робіт.

Найбільш повно враховано завдання вищої школи у класифікації П.І. Підкасистого [5, с. 29 − 30], який розмежовує самостійну роботу студентів за рівнем продуктивності самостійної діяльності студентів:

1. Самостійні роботи за зразком, які включають рішення типових завдань, виконання різноманітних вправ за зразком. Вони дозволяють засвоїти матеріал, але не розвивають творчої активності. Це перший тип розумової діяльності, що ґрунтується на розпізнанні об’єкта, предмета, явища, що вивчається.

2. Реконструктивно-варіативні самостійні роботи передбачають необхідність відтворення не лише функціональної характеристики знань, а й структури знань, залучення відомих знань для вирішення завдань, проблем, ситуацій. Це другий тип (рівень) розумової діяльності, на якому відбувається відтворення й розуміння явищ, що вивчаються.

3. Евристичні самостійні роботи, пов’язані з вирішенням окремих питань, проблем, поставлених на лекціях, семінарських, лабораторних, практичних заняттях, на яких формуються вміння бачити проблему вивчення, самостійно її формулювати, розробляти план її вирішення. Це третій тип (рівень) розумової діяльності, де відбувається більш глибоке розуміння явищ, процесів і починається творча діяльність.

4. Творчі (дослідницькі) самостійні роботи. У цих роботах – курсових, дипломних, інших завданнях − студенти повинні намагатися відійти від зразка, діяльність набуває пошукового характеру, розробляються й передбачаються свої методи вирішення проблемних ситуацій, виявляються усі розумові здібності студента. Це четвертий тип (рівень) розумової діяльності, реалізація творчих здібностей студента.

Ця класифікація задовольняє основні принципи дидактики вищої школи, а саме:

– орієнтує всі ланки навчального процесу на всебічний гармонійний розвиток особистості;

– забезпечує єдність навчального процесу;

– дає можливість викладачеві викладати на високому професійному рівні;

– поєднує індивідуальний і комплексний підхід у навчанні;

– поєднує конкретне і абстрактне;

– забезпечує надійність засвоєння знань, вміння удосконалювати і застосовувати їх на практиці.

Отже, самостійна робота може відбуватися поза навчальним процесом та під час навчального процесу, що, в свою чергу, розділяє самостійну роботу за програмою та як доповнення до програми в позанавчальний час.

По формі організації самостійні роботи поділяються на фронтальні, групові, парні, індивідуальні, які, в свою чергу, мають недиференційований (загальний) і диференційований (індивідуальний) вид.

Для повноцінної і творчої самостійної роботи у вивченні навчальних дисциплін та здійснення науково-дослідної роботи різних рівнів складності необхідна матеріальна база з науково-лабораторним устаткуванням, з використанням сучасних інформаційних технологій.

Умови для успішного виконання самостійної роботи студентами повинні створюватися всіма підрозділами університету (інститути, факультети, кафедри, центри) з використанням їх матеріальної та інформаційно-технічної бази та обладнання: аудиторії для самопідготовки; навчальні лабораторії; комп'ютерні центри з можливістю роботи в Інтернеті; бібліотека університету з читальними залами; навчально-методичні кабінети інститутів, факультетів, кафедр; науково-творчі лабораторії, дослідницькі центри, у т.ч. наукові осередки провідних інститутів АПН і НАН України; агробіостанція.

Література

1. Ашеров А.Т. Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів / А.Т. Ашеров, В.Г. Логвіненко. − Х.: УІПА, 2005. − 164 с.

2. Жарова Л.В. Организация самостоятельной учебно-познавательной деятельности учащихся: [учеб. пособ.] / Л.В. Жарова. − Л.: ЛГПИ, 1986. − 79 с.

3. Малкин И.И. Рационально организовать самостоятельную работу учащихся / И.И. Малкин // Народное образование. − 1966. – № 10. − С. 2 − 6.

4. Муковіз О. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів у педагогічних навчальних закладах / О. Муковіз // Вища освіта України (додаток). − 2006. – № 1 (15). − С. 65 − 69.

5. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся / П.И. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1972. – 184 с. (Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества).